

ROK 1935 – SLOVÁK PREMIÉROM, ĽUDÁCI S KOMUNISTAMI HLASUJÚ ZA ČECHOSLOVÁKA BENEŠA

Peter KOVAL'

Edvard Beneš

Rok 1935 znamenal v historickom vývoji našich krajín hneď niekoľko „nepatrných“ historicko-politických zmien. Tie boli ovplyvnené celoeurópskym vývojom. V polovici 30. rokov sa Európa dostávala z celosvetovej hospodárskej krízy, ktorá vypukla v roku 1929. V Nemecku upevňoval svoju diktátorskú moc Adolf Hitler. Hlavné tieto faktory mali dopad aj na vnútropolitický vývoj demokratického Československa.

V máji 1935 sa konali slobodné voľby do zastupiteľských orgánov. V českej časti krajiny ich vyhrala percentuálnym podielom voličských hlasov menšinová nemecká Henleinova Sude-tonemecká strana (SdP) a len vďaka volebnému systému (tzv. teritoriálnemu kľúču) mala v poslaneckej snemovni o jedno kreslo menej ako druhá Agrárna strana. Bolo jasné, že SdP nemá dostatočný koaličný potenciál na vytvorenie vlády, ale ukázalo sa, že menšinové obyvatel-

stvo v Československej republike (ČSR) hlasovalo podľa etnických kritérií. Všetky koaličné politické strany oproti posledným voľbám v celoštátnom meradle zaznamenali stratu.¹ Prechod voličov nemeckých aktivistických strán k nacionalisticky orientovanej SdP len potvrdil radikalizáciu vtedajšej spoločnosti. Autonomistický blok vedený Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou (HSLŠ) v koalícii so Slovenskou národnou stranou (SNS), poľskými i rusínskymi menšinovými stranami sa vo voľbách väčšinou presadil na Slovensku,² čo potvrdilo spoločenské smerovanie republiky i dlhotrvajúci stav na Slovensku, kde obyvateľstvo dlhodobo volilo skôr opozične.³ Svoje silné pozície potvrdila HSLŠ aj v nasledujúcich voľbách do krajinského zastupiteľstva, uskutočnených o týždeň neskôr, keď získala o viac ako

- 1 V celoštátnom meradle získali vo voľbách do poslaneckej snemovne ČSR v roku 1935 agrárnici 14,2 % hlasov, sociálni demokrati 12,6 %, národní socialisti 9, 2%, ľudovci 7,5%. SdP Konrada Henleina 15,2 %.
- 2 Autonomistický blok získal na Slovensku 30,1 % hlasov, v celoštátnom meradle to predstavovalo 6,9 % a získal 22 poslaneckých kresiel.
- 3 FERENČUHOVÁ, Bohumila – ZEMKO, Milan a kol. *Slovensko v 20. storočí. V medzivojnovom Československu 1918 – 1939*. Bratislava: Veda, 2012, s. 439-440.

100 tisíc viac hlasov oproti krajiniským voľbám v roku 1928. Viac ako 430 tisíc hlasov jej dávalo nároky na vstup do vlády.⁴

Agrárnik Jan Malypetr poverený zostavením vlády však neprijal podmienky poslancov HSLS smerujúce k uzákoneniu autonómie a nový kabinet bol bez ľudákov takmer v rovnakej zostave ako v predchádzajúcom volebnom období. Do koalície bol prizvaný staronový koaličný partner Živnostenská strana a Slovensko opätovne zastupovali dvaja ministri Ivan Déřer a Milan Hodža.⁵ V novembri sa po smrti Bohumíra Bradáča predseda poslaneckej snemovne Malypetr presunul na jeho funkciu a predsedom vlády sa stal po prvýkrát v existencii Československa Slovák Milan Hodža. Slovenskí autonomistickí poslanci si boli vedomí nemožnosti veľkej zmeny vládnej politiky. Jeho voľbu vnímali ako porážku tzv. hradnej politiky a víťazstvo radikálneho krídla Agrárnej strany. Zároveň bolo ich očakávaním, aby ako prvý Slovák na tak významnom poste Hodža vykonával svoju funkciu takým spôsobom, aby sa na neho v budúcnosti nazeralo ako na politika neústupčivého a snažiaceho sa o vyriešenie slovenskej otázky. Tlačový orgán HSLS denník *Slovák* sa k tomu vyjadril nasledovne: „Ak bude Hodža pracovať v duchu fixnej idey národa československého, ak bude len púhym vykonávateľom jalových a polovičitých dohôd českých ľavičiarov a českých pravičiarov, tak padne. Musí padnúť a my tento pád vďačne urýchlíme. Ale ak sa dá Hodža vážne riešiť slovenskú otázku a nedá si v tom diktovať ničím, len záujmom štátu a splnením túžby celého Slovenska, čo jedine zaručuje pokoj v štáte, bude možno uvažovať o určení si iného pomeru Slovenska k ministerskému predsedovi dr. Hodžovi.“⁶ Kým slovenskí ľudáci prechovávali aspoň malú nádej, tak české politické strany si sľubovali od nového predsedu naopak oslabenie vplyvu ľudáckej politiky a aspoň čiastočné vyriešenie slovenskej otázky v ich spokojnosť. Na návrh agrárnika Jána Ursínyho bol vytvorený Akčný výbor slovenských koaličných poslancov, ktorého cieľom bolo hájiť slovenské záujmy bez ohľadu na stranícku príslušnosť a tým oslabovať pozície autonomistických poslancov z HSLS a SNS.⁷

Politická situácia sa ku koncu roku 1935 viac skomplikovala pre abdikáciu chorého prezidenta T. G. Masaryka. Za svojho nástupcu určil Edvarda Beneša. S jeho osobnosťou však mali problém viaceré politické smery. Jeho kandidatúru podporovali ľavicové subjekty (sociálni demokrati, národní socialisti, za istých podmienok aj komunisti), aktivistickí Nemci, Lidová strana J. Šrámka a slovenskí agrárnici na čele s Hodžom. Negatívne sa k jeho voľbe postavilo pravicové krídlo agrárnikov vedené Rudolfom Beranom, SdP-henleinovci, živnostníci, Národné zjednotenie Karla Kramára a Národná obec fašistická Radolu Gajdu. Proti Benešovi navrhli vlastného kandidáta profesora Bohumila Němca. Hodža sa v komplikovanej situácii rozhodol pre demisiu, ktorú však prezident neprijal a 14. decembra 1935 abdikoval z funkcie.

4 RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914 – 1992*. Praha: Vyšehrad, 2012, s. 138.

5 FERENČUHOVÁ, Bohumila – ZEMKO, Milan a kol. *Slovensko v 20. storočí. V medzivojnovom Československu 1918 – 1939*. Bratislava: Veda, 2012, s. 440.

6 Hodžove výhľady. In *Slovák*, roč. 17, 7. 11. 1935, č. 252, s. 1.

7 RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914 – 1992*. Praha: Vyšehrad, 2012, s. 138.

Hlasy poslancov HSĽS sa náhle stali rozhodujúcimi. Beneš bol za popieranie existencie slovenského národa, neuznávanie odlišnosti slovenského jazyka od českého a žiadal si postupné úplné splynutie Čechov a Slovákov pre ľudákov spočiatku neprijateľným kandidátom. Napriek nesúhlasu Andreja Hlinku a jeho stúpencov sa za Benešovú kandidatúru postavilo probenešovské krídlo Jozefa Tisa. Dôležitý bol aj názor Vatikánu, ktorému prekážal prof. Nemec ako ateista, pričom Beneš ostával v jeho očiach kresťanom-katolíkom aspoň formálne. Nakoniec však rozhodlo až osobné stretnutie Beneša s predsedom strany Andrejom Hlinkom 17. decembra, deň pred voľbou prezidenta sa Beneš zaviazal, že nebude klásť prekážky „decentralizácii“ štátu, čo Hlinka pochopil ako nádej pre zavedenie autonómie Slovenska. Oficiálny prísľub k takejto politicko-administratívnej zmene od Beneša však nikdy nedostal. O tom, že ľudáci vyčkávali do poslednej chvíle svedčí aj denník *Slovák*, ktorý ešte v deň voľby priniesol informácie, ako sa voľba prezidenta uskutoční a aká nervozita panovala vo verejnosti. Čitateľom ukazovali, ako budú voliť vládne strany, ako komunisti i henleinovci, no ku konkrétnemu menu kandidáta, za ktorého budú hlasovať poslanci HSĽS sa nevyjadrili.⁸ V nasledujúcom čísle už noviny priniesli rozsiahly úvodník, v ktorom vysvetľovali svoju voľbu a hlavne očakávanie od podporeného kandidáta Beneša. „Hlinková ľudová strana rozhodla tak, ako jej kázalo štátne vedomie: neprekážať uskutočneniu plánov muža, ktorý chce zabezpečiť poriadok vo vnútri štátu tak, aby tento vyhovoval i Slovákom a chce zabezpečiť republiku v zahraničí... vedomí sme si aj tej skutočnosti, že táto voľba zaväzuje dr. Eduarda Beneša, prezidenta republiky, vyriešiť slovenský problém k spokojnosti všetkých Slovákov. Preto očakávame nové obdobie slovenskej politiky. Očakávame, že slovenský problém dostane sa do popredia vnútropolitických otázok a že hlave štátu dr. Eduardovi Benešovi bude záležať na tom, aby nesklamal tých, ktorí pri prezidentskej voľbe tak ostentatívne naň hlasovali. Konštatujeme len skutočnosť, keď napíšeme, že Slovensko takmer jednohlasne (i Maďari!) hlasovalo za dr. Eduarda Beneša, od ktorého teda právom môže očakávať splnenie svojich želaní a túžob.... Želáme si, aby sme po siedmich rokoch mohli konštatovať v našom časopise, že dr. Eduard Beneš ako prezident Československej republiky priblížil sa milovými krokmi k zásadám, hlásaným samým prezidentom T. G. Masarykom v Pittsburskej dohode.“⁹

Aj keď komunisti uvažovali postaviť do voľby prezidenta vlastného kandidáta – Klementa Gottwalda, nakoniec u nich prevládol politický kalkul. V Moskve pár mesiacov pred voľbami sa na kongrese Kominterny rozhodlo, že komunistické stra-

Milan Hodža

8 Chvilka rozhodnutia sa blíži. Nervozita vo verejnosti i tlači. In *Slovák*, roč. 17, 12. 1935, č. 286.

9 Dr. Eduard Beneš zvolený už v prvom kole za prezidenta republiky. In *Slovák*, roč. 17, 19. 12. 1935, č. 287, s. 1.

ny sa už nemali otvorene vymedzovať proti sociálnemu fašizmu (sociálnej demokracii), ale naopak vytvárať s ostatnými socialistickými stranami „ľudové fronty“ namierené proti skutočnému fašizmu a nacizmu. Beneš tajne s komunistami rokoval, resp. vyjednával, nakoľko mal možnosť im niečo ponúknuť. Komunisti naliehali na odchádzajúceho prezidenta, aby udelil amnestiu uväzneným spolustraníkom.¹⁰ Hrad 14. decembra požiadavke vyhovel a podpísal amnestiu všetkým komunistickým činiteľom. Komunisti potom upustili od zámeru postaviť vlastného kandidáta a prejavili ochotu podporiť Beneša. Voličom svojej strany to vysvetľovali pragmaticky. Podpora Beneša bola pre nich určite menším zlom ako výhra prof. Němca, bola to záchrana pred hroziacim presadením sa nacizmu v republike. V *Rudom práve*, tlačovom orgáne KSČ uverejnili vyjadrenie Ústredného výboru KSČ: „My, komunisté, jsme všemi silami potírali dra Beneše v popřevratových dobách, jako politiku, která je v rozporu se zájmy dělnické třídy i všeho pracujícího lidu a činili jsme tak plným právem. ... jeho politika znamenala úplnou podporu Versailleského míru, který zrodil jen nový útlak národů a vytvořil živnou půdu pro vítězství hitlerovského fašismu.... jeho vnitřní politika směřovala především k tomu, aby široké lidové masy byly spoutány politikou třídního míru a aby buržoasie mohla beztréstně upevňovati svoje posice.... Kandidatura dra Beneša není naši kandidaturou.... my, komunisté, jsme si také vědomi toho, jaké důsledky by přineslo dnes v presidentských volbách vítězství sjednocené reakce. ... vítězství by reakci otevřelo cestu k tomu, aby změnila zahraniční politiku, aby Československo semknula spojenectvím s hitlerovským Berlínem a aby podřídila pracující lid i národy naší země diktátu Třetí říše... Dojde-li v presidentských volbách ku bojovnému hlasování, při němž rozhodují naše hlasy, podpoříme v tomto případě kandidaturu dra Eduarda Beneše.“¹¹

Potom, čo voľba Beneša za prezidenta medzi ľudáckymi poslancami prevážila a komunisti úspešne vyjednali s Hradom omilostenie svojich straníkov, agrárnici kandidáta Němca stiahli. Edvard Beneš sa za podpory ľudáckych i komunistických poslancov aj senátorov 18. decembra 1935 stal v poradí druhým prezidentom ČSR.

Očakávanie HSLS po podpore Čechoslováka Beneša smerujúce k definitívnemu uzákoneniu autonómie Slovenska čoskoro narazilo na tvrdú politickú vypočítavosť predsedu vlády. Hodža vedel, že pre podporu zmeny ústavy v tomto smere by potreboval väčšinu všetkých zastupiteľov, teda aj poslancov a senátorov SdP, ktorí by si tak logicky mohli v záujme ochrany nemeckej menšiny nárokovvať aj uzákonenie autonómie pohraničných území obývaných Nemcami. Hodža istý si touto možnosťou ponúkol ľudákovi ako ústupok vstup do vlády, čo HSLS odmietla a rokovanie o povolebných kompromisoch načas ustali. Beneš už ako prezident ČSR ostával na ideových pozíciách čechoslovakizmu. Ústupky z jeho strany voči autonomistom boli nemysliteľné.

Milan Hodža a Edvard Beneš ostali vo vrcholných funkciách až do osudnej jesene 1938, keď v čase Mníchovskej krízy najprv podala demisiu Hodžova vláda 22. septembra. Prezident Beneš abdikoval po prijatí Mníchovskej dohody 5. októbra 1938.

10 Vo väzení boli napr. Josef Šetka či brat Rudolfa Slánskeho Richard.

11 Stanovisko Komunistické strany Československa k voľbám prezidenta republiky. In *Rudé právo*, roč. 16, 18. 12. 1935, č. 294, s. 1.

Použitá literatúra:

Rudé právo, roč. 16, 1935

Slovák, roč. 17, 1935

ARPÁŠ, Róbert. *Autonómia: víťazstvo alebo prehra? Vyvrcholenie politického zápasu HSLŠ o autonómiu Slovenska*. Bratislava: Veda, 2011. 199 s. ISBN 978-80-2241-190-5.

FERENČUHOVÁ, Bohumila – ZEMKO, Milan a kol. *Slovensko v 20. storočí. V medzivojnovom Československu 1918 –1939*. Bratislava: Veda, 2012. 543 s. ISBN 978-80-2241-199-8.

RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914 – 1992*. Praha: Vyšehrad, 2012. 677 s. ISBN 978-80-7429-133-3.

VODIČKA, Karel – CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky. Historie a současnost*. Praha: Portál, 2011. 486 s. ISBN 978-80-7367-893-7.